

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

Vladimir Cristi

(1882 - 1956)

reprezentant al clasei boierești basarabene,
lider politic și de stat al Basarabiei.

Vladimir Cristi s-a născut la 4 iulie 1882 în satul Uscova¹ din gubernia Moscova[1], într-o familie de nobili, clasa superioară privilegiată din Imperiul Rus. Tatăl lui, Grigore Cristi, militar, demnitar și moșier, care a slujit cu fidelitate țarismul rus și a cărui activitate a decurs nu în Basarabia, unde s-a născut, ci în sferele înalte ale guvernării imperiale ruse[2].

Din punct de vedere al apartenenței sociale, V. Cristi a fost exponent al nobilimii aristocrate ruse. După o copilărie fericită și o pregătire școlară excelentă cu dascăli-învățători de înaltă calificare, în 1901 devine student al Facultății de Drept a Universității din Moscova. Mai târziu, în 1907, își face studiile la Academia de Agricultură din Montpellier, oraș din sudul Franței. În continuare, s-a specializat în Rusia, Franța și Germania. În 1909, la vârsta de 27 de ani, începe activitatea, nu în Rusia, dar în Basarabia, la nivelul de provincie a structurilor țariste de stat, și anume, în Zemstva din județul Orhei[3].

Prin decizia din 5 mai 1910 a Adunării Deputaților nobilimii din Basarabia, lui V. Cristi i se acordă dreptul de a fi în ”tagma nobilimii basarabene”.

În perioada 1911-1914 este ales în mai multe funcții administrative ale județului Orhei. Este Membru al Consiliului Medical, Judecător de pace onorific, membru al Comitetului de viticultură și vinificație. Este recunoscut ca moșier, având imense proprietăți moștenite de la bunei și rude, foști boieri moldoveni [4].

În perioada Primului Război Mondial, având studii și primul grad militar, locotenent, a exercitat funcții de logistică a Frontului din Galiția, a fost împuternicit al Zemstvei Guberniale din Basarabia, a fost în misiuni de ajutorare a spitalelor militare, a ostașilor și răniților de pe front Brodî, Jitomir, Vinița, ș.a. [5] Din 1 august

---

¹Părinții lui Vladimir Cristi: Tatăl, Grigore Ioan Cristi (19.09.1856-17.03.1911) provine dintr-o familie de boieri moldoveni. După absolvirea Universității din Moscova, este participant la războiul ruso-turc (1877-1878), este judecător de pace onorific în gubernia Riazani (1884). Este mareșal al nobilimii ruse din gubernia Moscova (1893-1896), șef al pazei nobiliare ruse, deputat al nobilimii din Basarabia (1903), senator în guvernul rus (1905).

Mama, Maria Trubețkaia (12.02.1860-10.04.1915), provine dintr-o familie de nobili ruși, fiica principelui N.P. Trubețkoi. Frații: Vladimir, Gheorghe, Victor și Sofia.

Nașii de botez ai lui Vladimir Cristi: bunelul său, Ioan V. Cristi, cu rangul de consilier de stat activ în Guvernul Rusiei și un deceniu a condus Zemstva Basarabiei; și Sofia Tolstoi, soția contelui Vladimir P. Tolstoi, ruda marelui scriitor L.N. Tolstoi. (Poștarencu, Dinu, Destin Românesc, nr-3-4, 2006)

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

1915, deține funcția de ajutor de comandant al Detașamentelor Crucii Roșii de pe Frontul de Vest, având sarcina de aprovizionare și alimentare a tuturor unităților militare dislocate în zonele de război.[6] Având funcții mari, responsabilități de conducere, colaborând direct cu Comandamentele de armă pe fronturile de vest și sud-vest, este avansat în grad. Pentru merite desfășurate în sprijinul Armatei ruse, Vladimir Cristi, în noiembrie 1915, a fost ridicat la gradul de colonel, a fost decorat cu Ordinul Sf. Ana, gradul III.[7] Și-a îndeplinit atribuțiile militare și de aprovizionare ca Ajutor-comandant al Marii Unități de pe front până în februarie 1917.

La 6 martie 1917, este transferat la Chișinău și numit de Guvernul Provizoriu din Petrograd în funcția de ajutor al Comisarului Gubernial al Basarabiei (ajutor de guvernator). În cazurile când cerea situația și când Comisarul Gubernial pleca din Chișinău sau din Basarabia, V. Cristi intra în exercițiul funcției de comandă ca și Comisar gubernial.[8]

Vl. Cristi a prezidat Congresul comisarilor județeni din Basarabia, care și-a deschis lucrările la 15 iunie 1917. În acel moment, guvernatorul C. Mimi se retrăgea din activitate, cedând locul tânărului om politic și de stat, basarabeanului Vl. Cristi, care se descurca bine cu treburile organizatorice și administrative ale perioadei complicate de după război.

Vl. Cristi devine membru al Comitetului Executiv Gubernial al Basarabiei, organ administrativ-executiv instituit de către Guvernul Provizoriu al Rusiei. Acest Comitet, precum anunță la 2 aprilie 1917 un ziar chișinăuian, i-a încredințat lui Vl. Cristi toate funcțiile sale administrativ-executive. În iureșul evenimentelor politice și sociale care s-au derulat după revoluția din februarie 1917, V. Cristi s-a aruncat ”în politica social-democrată, intrând în organizația de stânga, în Sovietul țăranilor și lucrătorilor din Cooperative”. [9]

Trebuie menționat interesul național al demnitarului de stat, saltul evolutiv care s-a produs în conștiința lui V. Cristi. Sub influența transformărilor sociale și politice care au intervenit în 1917 în structurile de stat, el promovează o politică de autonomie și chiar de ieșire din componența Federației Ruse. El a depășit mentalitatea de *castă a aristocrației rusești* și a susținut Mișcarea de Eliberare Națională a românilor-basarabeni, ceea ce nu au făcut-o mulți reprezentanți ai nobilimii basarabene.

Vom prezenta un alt eveniment important pentru viitorul Basarabiei, la care a participat cu devotament Vl. Cristi. Ocupând postul de ajutor al Comisarului Gubernial, a contribuit la respingerea pretențiilor teritoriale înaintate de Rada Ucraineană, care tindea să încorporeze Basarabia în granițele Ucrainei, în timp ce moldovenii, la un șir de congrese basarabene, s-au pronunțat pentru o autonomie totală a Basarabiei. Această perioadă dificilă în activitatea sa, el o relatează elocvent în materialul ”O pagină inedită din istoria Basarabiei” [10], publicată în revista

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

”Viața Basarabiei”: *”La 12 iulie 1917, primesc din Kiev o telegramă semnată de ministrul de interne al Ucrainei, Vinicenco, prin care am fost invitat să mă prezint pe data de 25 iulie 1917 la Kiev, la o consfătuire a guvernatorilor provinciilor ce făceau parte din Ucraina autonomă”* În același timp, Partidul Național Moldovenesc, condus de Pan Halippa și Vladimir de Herța, primesc de la Kiev o știre confidențială că Rada trimite la Petrograd o delegație specială pentru a căpăta aprobarea decisivă a guvernului rus și a fixa definitiv hotarele Ucrainei autonome, compusă din 10 gubernii, în care urma să intre și Basarabia. Înțelegând gravitatea ”momentului istoric”, V. Cristi s-a decis să ia personal inițiativa unei acțiuni ferme împotriva acestei tendințe anexioniste. El și-a propus să convoace ”o mare întrunire” despre autonomie a reprezentanților partidelor politice, organizațiilor obștești, a zemstvelor și primăriilor din Basarabia. Întruniți la 20 iulie 1917, sub președinția lui Vl. Cristi, toți reprezentanții s-au pronunțat împotriva pretențiilor Radei ucrainene și pentru Autonomia Basarabiei [11].

Deoarece reuniunea în cauză a considerat necesară plecarea unei delegații la Kiev pentru a dezbate problema și a anula decizia Radei ucrainene. Pe această temă s-a mai făcut o consfătuire secretă cu Pan Halippa, Ion Pelivan, Vladimir de Herța și Paul Gore. În data de 25 iulie 1917, la Kiev, în capitala ucraineană au sosit Vladimir Cristi, Pantelimon Erhan și un delegat al Comitetului Ostășesc, aducând la cunoștință oficialităților de aici protestul basarabenilor în legătură cu scopul urmărit de Ucraina de a încorpora Basarabia. Deși partea ucraineană a dat asigurări că nu urmărește acest scop, a doua zi Consiliul de Miniștri de la Petrograd, în urma raportului prezentat de ministrul ucrainean Vinicenco, a stabilit definitiv frontierele Ucrainei, care includeau zece provincii, inclusiv Basarabia.

Delegația basarabeiană și-a dat seama de înșelăciunea diplomației ucrainene, părăsește în grabă Kievul și vine la Petrograd, unde peste trei zile, cu ajutorul ostașilor moldoveni din regimentele de gardă aflate aici, reușesc să pătrundă în ”Palatul de iarnă”, în care își ținea ședințele Consiliul de Miniștri și, prinzând momentul, l-a acostat pe Alexandr Kerenski, președintele Guvernului Provizoriu al Rusiei, căruia i-au expus problema. Deși le-a răspuns că hotărârea nu poate fi revăzută, Al. Kerenski le-a promis că vor fi invitați în sala de ședințe a Consiliului de Miniștri pentru a-și prezenta expunerea, ceea ce peste scurtă vreme s-a întâmplat. Vl. Cristi le-a citit miniștrilor Guvernului Rus memoriul pregătit de el, le-a demonstrat prin documente statalitatea Moldovei, harta etnografică a Basarabiei elaborată de Alexie Nour și o altă hartă din secolul al XVII-lea, pe care teritoriul dintre Prut și Nistru era reprezentat în componența Principatului Moldovei. Vl. Cristi a mai menționat că cei 100.000 de soldați și ofițeri basarabeni se vor retrage de pe frontul românesc dacă Ucraina va prelua Basarabia. După o scurtă discuție a miniștrilor din Guvern, Alexandru Kerenski le-a declarat că Guvernul Rusiei a revenit asupra deciziei luate ”și a recunoscut dreptul la autodeterminare și

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

---

autonomie federală a Basarabiei”, la fel ca și cazul Ucrainei.[10] Această decizie a doua zi a fost publicată în ziarele ruse din Petrograd. Vl. Cristi recunoaște că sprijinul majoritar în această privință a fost dat de Comitetul Ostășesc Moldovenesc din Petrograd. În continuare a colaborat cu Comitetul Central Ostășesc, ajutat material de militarii și regimentele moldovenești în logistică și aprovizionare. Colaborează cu ofițerii militari: Gr. Pântea, N. Secară, T. Cojocari, N. Furtună și alți ofițeri basarabeni ai Oastei Moldovenești.

Gazeta *Cuvânt Moldovenesc din 12 septembrie 1917* a informat populația că în locul lui C. Mimi, demisionat din funcția de Comisar gubernial, Comitetul Executiv Gubernial al Basarabiei i-a numit pe Vl. Cristi, I. Inculețși E. Kenigșat, și ei, împreună, vor alcătui Comisariatul, *unul dintre ei fiind socotit și președinte*”.

În prima ședință a Sfatului Țării, Vl. Cristi și-a depus mandatul de Comisar gubernial al Basarabiei, devine deputat în acest for legislativ. Este ales deputat în Sfatul Țării din partea Congresului al III-lea al delegaților de țărani, împuterniciți de comunele județelor basarabene. Mandatul lui de deputat a fost validat la 21 noiembrie 1917, adică din ziua deschiderii lucrărilor Sfatului Țării, până la 6 decembrie 1917, în acest răstimp fiind membru al Comisiei de luptă contra anarhiei și de aprovizionare, precum și membru al Comisiei de Declarații și Statute. Basarabia, dar și Rusia, trecea printr-o perioadă de plină sărăcie, anarhie și descompunere a puterii centrale. Chișinăul era invadat de armate ruse bolșevizate, era un haos total. În ședința Sfatului Țării din 7 decembrie 1917, care s-a desfășurat până noaptea târziu, s-a format Cabinetul Directorilor Generali ai Republicii Democratice Moldovenești, portofoliul afacerilor interne fiind atribuit lui Vl. Cristi. A fost delegat de către Consiliul Director ca împreună cu I. Pelivan să intervină pe lângă Armata Română și Comandamentul trupelor franceze pentru a solicita ajutor militar în legătură cu agravarea bruscă a situației politice din Basarabia din cauza acțiunilor dușmănoase ale unităților armatei rusești în debandadă. Aflându-se la Iași de la 8 până la 17 decembrie 1917, ei au avut convorbiri cu reprezentanții Antantei, de la care nu au obținut nimic, apoi cu unii comandanți ai Armate române, inclusiv cu basarabeanul, generalul Al. Averescu și cu prim-ministrul României, Ion. I.C. Brătianu.

Nicolae Iorga a consemnat în memoriile sale că l-a vizitat la redacția sa Ion Pelivan, însoțit de Vl. Cristi, *”om cult, care vorbește franțuzește și italienește și care, prevenit contra României, acum e încântat de ceea ce a văzut aici*”.

Situația în Basarabia era gravă, ieșită de sub control și autoritățile basarabene nu aveau posibilitatea de a lupta cu forțele proprii împotriva dezordinilor în masă provocate de unitățile militare rusești bolșevizate. Soldații ruși arestau ofițerii, dezarmau unitățile militare moldovenești, jefuiau casele și gospodăriile cetățenilor înstăriți, devastau magazine și depozite. P. Erhan -președintele Consiliului Director, I. Pelivan - directorul general de externe și Vl. Cristi - directorul general de interne,

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

---

acționând oficial, în baza împuternicirilor acordate de Sfatul Țării, s-au adresat Comandantului Armatei Ruse, Șerbaciov, și ministrului de război al României cu rugămintea de a trimite Armata română cât mai urgent la Chișinău, să vină și Regimentul ardelenesc de la Kiev, ”ca acest Regiment să stea la dispoziția Directoratului Republicii Moldovenești”. Ministrul de război, generalul Iancovescu, le-a aprobat cererea. După discuții, delegația Moldovei se retrage la Chișinău.

În condițiile unei adevărate agresiuni dezlănțuite de ”Front-otdelul” bolșevic, de la începutul lui ianuarie 1918, ce amenința paralizarea definitivă a activității Sfatului Țării, a membrilor guvernului republicii și a Blocului moldovenesc din cadrul legislativului basarabeian, armata română nu intervine, întârzie. În zilele de 6-7 ianuarie 1918, se țin două ședințe cu privire la situația politică creată. În conformitate cu hotărârile adoptate, câteva grupuri de basarabeni, conduse de I. Pelivan, A. Crihan, V. Țanțu și Vl. Cristi, pleacă din nou pe căi diferite la Iași, pentru a urgenta ajutorul militar. Pe parcurs problema se rezolvă, Divizia XI română, general Brătianu, ajunge la Chișinău, situația politică și socială se stabilizează.

Având darul organizatoric și promovând detașamentele de miliție populară, Sfatul Țării îi acordă portofoliul afacerilor interne și în cel de-al doilea guvern al Basarabiei, constituit la 19 ianuarie 1918 sub președinția lui Daniel Ciugureanu. La 27 martie 1918, a votat Unirea Basarabiei cu România. A devenit un politician activ.

Ca om politic, Vl. Cristi va merge la Iași, împreună cu delegația membrilor Sfatului Țării pentru a prezenta regelui Ferdinand I Memoriul unirii Basarabiei cu România. La 11 aprilie 1918 este desemnat delegat pe lângă Ministerul Afacerilor Străine al Guvernului Român .

A devenit membru al Partidului Poporului și deputat în Parlamentul României (1926), a fost senator și prim-vicepreședinte al Senatului. În perioada 16 ianuarie-12 mai 1932 a ocupat postul de Ministru-secretar de stat în guvernul condus de Nicolae Iorga[12].

În iunie 1932 se încadrează în Uniunea Agrară, este în conducerea Partidului Agrar. În revista ”Din trecutul nostru” (1936), este înserată următoarea știre: ”Partidul foștilor moșieri mari ai Basarabiei, condus de Vl. Cristi, face parte din Uniunea Agrară a lui C. Argetoianu”.

În data de 25 septembrie 1938, ziarul ”Basarabia” a înștiințat chișinăuienii despre numirea lui Vl. Cristi în postul de Primar al municipiului Chișinău. Situația în Primărie și în Chișinău era tensionată de faptul că o perioadă de timp o parte din populația Chișinăului susținea Garda de Fier, legionarii. Fostul primar a fost suspendat și arestat din ordinul regelui Carol al II-lea, iar Vl. Cristi a reușit să aplaneze conflictele apărute, ”a dus o politică pacifistă”, menționau ziarele basarabene.[12] La 21 ianuarie 1939, același ziar chișinăuian informa cititorii că guvernul României l-a numit pe Vladimir Cristi în Consiliul Superior Național al Frontului Renașterii Naționale, responsabil de agricultură și munca manuală, partid

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

---

format de Regele Carol al II-lea, care în perioada 1938-1940 a suspendat activitatea altor partide politice. Ținând cont de faptul că era moșier și agricultor, el mai avea obligația să fie și Președinte de onoare al Uniunii Sindicatelor viticole și pomicole din Basarabia și România. La Congresul care a avut loc la București el a fost ales în calitate de vicepreședinte permanent al uniunii respective[13].

Evenimentele și faptele din viața și activitatea omului de stat Vl. Cristi au fost scrise detaliat în lucrările: "La răspântie", autor Dm. Bogosși în cartea "Le probleme de la Basarabie", autor I. Pelivan, precum și în articole publicate în presa periodică.

După ultimatul sovietic, în 1940 se refugiază în România și un an lucrează în Guvernul român, în agricultură. După cel de-al Doilea Război Mondial, în mai-iunie 1944, Vl. Cristi se refugiază cu familia din Chișinău în București, locuiește o perioadă de timp într-o casă a prietenului de familie, C. Argetoianu.

Situația în România era complicată. Trupele române și germane se retrăgeau din spațiul sovietic. Vl. Cristi a reușit, cu ajutorul relațiilor și prietenilor, să ajungă în Austria, angajându-se la un fermier.

În Austria, în 1944, ca și în alte țări din Vest, funcționau echipe de agenți sovietici, care cunoșteau bine limba germană și erau specialiști în culegerea de informații din teren despre situația militară, economică a inamicului. Acești spioni aveau misiunea de a transmite informații despre dislocarea și activitatea unor oameni politici, militari, infractori, trădători sovietici din Ucraina, Basarabia și România, refugiați în țările de vest ale Europei. Informațiile date despre aceste persoane și alte grupuri de indivizi care au luptat împotriva URSS (inclusiv foști militari ruși, tătari din Crimeea, cazacii ruși, vlasoviștii, mahno-bandera, ș.a.), erau transmise la Centrul de informații militare și speciale NKVD[14]. În plasa agenturii sovietice a nimerit și Vl. Cristi, care era pe lista neagră a acestor servicii secrete. Vl. Cristi este arestat împreună cu toată familia ca "dușman al poporului" și trimiși în centrala de detenție din URSS la cercetări. A fost despărțit de familie, umilit, maltrat, trecut prin mai multe închisori, nefiind nici cetățean rus, nici sovietic. Rușii sovietici l-au pedepsit pentru că a fost Comisar al Guvernului Basarabiei, membru și ministru în Sfatul Țării și a reușit să scoată Basarabia din cadrul Rusiei și Ucrainei bolșevice.

Fiind cetățean român, fost deputat, senator, om politic și de stat al României, neavând nici o bază legală, autoritățile sovietice după 1950 îl predau autorităților comuniste de la București pentru judecată și exterminare în pușcăriile românești.

A decedat bolnav și umilit în 1956 la psihiatria spitalului închisorii Văcărești din București. A fost înhumat noaptea, într-o groapă comună a pușcărișilor, în cimitirul de vizavi de închisoare, zona Berceni (din mărturia rudelor).

Omul care avea în patrimoniul său distincții rusești și românești: *Ordinele: Sf. Vladimir; Sf. Gheorghe (rusești); Meritul Cultural; Ferdinand în grad de Comandor; Coroana României; Steaua României în grad de Ofițer; Medalia Aviatică*, - a dispărut de pe firmamentul istoriei ca un anonim.

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

Scriitorul enciclopedist din R. Moldova, Iurie Colesnic, prin intermediul Ninei Bogos-Manoilă, a vrut să intre în legătură cu unicul moștenitor al lui Vladimir Cristi, fiul Alexandru, care locuia în București, dar care din cauza bolii a refuzat întâlnirea. De fapt, îi evita pe toți, cu excepția vechilor colegi de liceu și de facultate. La Cimitirul Central din Chișinău, pe una din aleile laterale, sunt cinci morminte ale familiei Cristi. În Basarabia ele au rămas ca mărturii ale perindării unui neam. De fapt, *istoria păstrează doar informațiile de care are strictă nevoie, restul încredințează, fără regrete, anonimului...*

Autor : col (r), conf.univ., dr.Anatol Munteanu,
membru Academia Oamenilor de Știință din România

Note : În actul nr.55, întocmit în 10 martie 1932, sunt enumerate următoarele proprietăți funciare stăpânite de Vladimir Cristi: "În comuna Teleșeu, județul Orhei, el poseda 14 ha de pământ arabil, 17 ha vie și 1 ha izlaz, iar în satul Zamcioji din comuna Rădeni, județul Lăpușna – 118 ha pământ arabil, 22 ha vie, 15 ha fâneață, 27 ha livadă și 9 ha izlaz. Moșia sa Zamcioji, cu suprafața totală de 214 ha 1154 m.p., cuprindea: conacul împreună cu parcul (6 ha 6684 m.p.), livezi de meri și pruni (24 ha 7500 m.p.), livezi de nuci (22 ha 230 m.p.), sub odaie (6 ha 2095 m.p.), teren arabil și fâneață (143 ha 810 m.p.) și plantații cu salcâmi (5 ha). Pe această moșie de la Zamcioli avea următoarele construcții: clădirea principală în care locuia proprietarul, cu 25 de camere și bucătărie din 3 camere,- o clădire frumoasă, construită din piatră și acoperită cu țiglă de Marsilia. În altă clădire, cu două nivele, locuia administratorul moșiei. Era crămă, grajduri pentru cai și vaci, beci, ghețarie.

Bibliografie

- 1.C. Sion, Arhondologia Moldovei, 1973
- 2.Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), f.211, inv.3, d.154, f.727, inv.2, d.77.
- 3.ANRM, f.88, inv.2, d.70, Gh. Bezviconi, Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru.
- 4.Arhiva Istorică de Stat a Rusiei (AISR), f.1284, inv.46, d.102.
- 5.Iurie,Colesnic, Generația Unirii, Enciclopedie, 2016.
- 6.Arhiva de stat militară, Pitești, f.5445, d.30.
- 7.Figuri contemporane din Basarabia, Chișinău, Editura Arpid, 1939.
- 8.Patrimoniul, Chișinău, 1991, nr.4, p.44; Alexandru Chiriac, Membrii Sfatului Țării. 1917-1918.
- 9.Mamina, I. Scurtu, Guverne și guvernanți (1916-1938), București, 1996.
10. Vladimir, Cristi, O pagină inedită din istoria Basarabiei, în " Viața Basarabiei", 1933.
- 11.Ion, Pelivan, Amintiri, în patrimoniul, Chișinău, 1992
- 12.Noul părinte al Chișinăului, Basarabia, 25 septembrie 1938.
- 13.Cristian, Troncotă, România și Frontul secret, 2014
- 14.ANRM , f.173, inv.2, d.1959.